

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Capita Pietatis Christianæ, Interrogationibus Et
Responsionibus vsitatis in Catechetica Methodo ita
explicata, vt breuem sed integram hypotyposin doctrinæ
purioris complectantur**

Ferinarius, Johannes

Magdeburgi

VD16 W 3078

Articvlvs De Lege Divina.

urn:nbn:de:hbz:466:1-36195

fideliter complecti memoria (ut in omnibus artibus necesse est facere $\sigma\omega\mu\alpha\tau\omicron\pi\omicron\iota\sigma\iota\mu$, reuocantem præcepta intra certas metas) & retinere etiam modos loquendi, vsitatos Prophetis & Apostolis. Exaggerat autem præceptum addita grauisima adhortatione. Iubet enim custodire doctrinam tanquam præclarum depositum. Et constat in custodiendo deposito, seueris finè postulari bonam fidem. Expresse vero addit: Per Spiritum sanctum, sicut prius dixit: In fide & dilectione. Nam doctrina est construenda ad excitandam fidem, inuocationem, & alios bonos & sanctos motus. Nec sunt querenda cauillationes, turbantes veritatem, & impediendes inuocationem in hominibus.

Quot nominantur vsitatè capita puerilis Catecheseos?

Quinq;: Decalogus, Symbolum Apostolorum, Precatio Dominica, Doctrina de Sacramento Baptismi, & de Coena Domini. Hanc partitionem nos etiam retinebimus, & ordine membra illa doctrinae enarrabimus.

ARTICVLVS DE LEGE DIVINA.

Quot sunt gradus legis diuinæ vel Mosaicæ?

Tres: Lex Moralis, vel aeterna, Leges Ceremoniales, & Leges forenses.

Quid

Quid est Lex Moralis ?

Lex Moralis est æterna & immota sapientia in DEO, & regula iustitiæ, discernens recta & non recta, volens recta, & horribili ira destruens contraria, cuius noticia, in creatione, rationalibus creaturis insita est, & postea sæpè repetita, & daclarata voce diuina, vt sciamus, quod sit DEVS, & qualis sit, & quod sit iudex, obligans omnes creaturas rationales, & præcipiens, vt omnes sint conformes ipsi, & habeant integram obedientiam, iuxta totam legem, & accusans ac destruens omnes non conformes, iuxta dictum: Maledictus omnis, qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in lege.

BREVI TER: Lex Moralis est Decalogus rectè intellectus.

**Quæ nominantur Leges Cere-
moniales ?**

Leges Cereemoniales, sunt præcepta de externis gestibus sacrificiorum, de gradibus Sacerdotum, de discriminibus ciborum, & vestium, qui gestus instituti sunt, partim vt essent significationes partim vt discernerent personas, partim vt essent exercitia.

Leges Forenses ?

Sunt præcepta, de ordine & distinctione magistratum Politicorum, de distinctione, & defensione corporum, & facultatum, de iudicijs, & poenarum gradibus, iuxta totum Decalogum.

Fuerunt verò Leges Cerehoniales, & Fœderales,
ipsa forma, seu vincula & nerui illius Politie.

Quare fuit constituta Politia
Israel:

Ides constituta est Politia Israel, & ideo à cæteris
vris gentibus separata, vt certum esset, ex qua gente, &
in quo loco terræ Deus vellet nasci Christum, & vbi
audiendus esset, vbi testimonia de ipso exhibiturus es-
set, vbi subindè repetiturus, & illustraturus esset pro-
missionem, & testimonia ostensurus, vt sciretur, pro-
missionem verè traditam esse à DEO.

Fuit igitur in illa politia certa sedes Ecclesie, quæ
inter ærumnas vidit mirandas liberationes, quæ fue-
runt testimonia de Deo. Et semper Deus ibi seruauit
viam Ecclesie membra, in quibus falsa veritas. Hoc
fuit magnum, & dulce beneficium Dei.

Quamdiu durauit illa Politia:

Durauit annos 1582. Tot enim sunt anni ab
exitu ex Aegypto, vsq; ad vltimam destructionem Hiero-
solyms, factam à Tito.

Quomodo intelligenda est abro-
gatio Legis:

Sic Argumentor.

Lex & Prophetæ vsq; ad Iohannem.

Idud tempus iam præterijt.

Ergo lex iam nos non obligat.

Respon-

Respondeo ad Maiorem: CHRISTVS loquitur de politia Mosis, id est, de legibus Ceremonialibus, & forensibus, quæ desinunt in Iohanne, quia cessant veniente Messia.

Ad Quaestionem propositam sic respondeo.

1. Responsio. Omnes partes Legis sunt abrogatæ, quod ad iustificationem attinet, Quia nulla opera legis, neq; moralia, neq; alia, merentur remissionem peccatorum, neq; propter illa persona est iusta, seu, accepta Deo, ad vitam æternam. Sicut Paulus dicit: Ex operibus Legis, non iustificabitur omnis caro.

2. Responsio. Quod ad obedientiam attinet, abolitæ sunt Leges Ceremoniales & forenses. Quia cum sint forma illius Politicæ, nunc cum illa sunt extinctæ. Sunt autem in his quoq; multa naturalia præcepta, quod ad genus attinet, ideoq; pertinent ad omnes gentes: vt genus præcepti de sabbato naturale & immutabile est, sed speciales determinationes Mosaicarum legum, quæ non sunt naturales, sciuntur esse abolitæ, id est, ita deletæ, vt non necesse sit alias Politias regi legibus Mosaicis.

Quare voluit Deus deleri illam Politiam:

Principalis causa hæc est. Vult Deus intelligi, promissionem de Messia afferre æterna bona, vitam & iustitiam æternam, non tantum vmbra ceremoniarum.

C. 5.

& cxi.

et exigui temporis hospitium. Vult et simul intelligi, Ecclesiam in hac vita subiectam esse cruci, et tamen mirabiliter seruari in dissimilibus imperijs.

Quid respondendum est ad argumentum, quod Marcellinus opposuit Augustino?

Voluntas Dei est perpetua et constans.

Voluntate Dei fuit constituta politia Israël.

Ergo debet esse aeterna.

Respondeo ad Maiorem: Voluntas Dei est perpetua et constans, scilicet, sicut ipse decernit, et sicut ipse se declarat, Deinde ad Minorem: voluntate Dei fuit constituta Politia Israël, scilicet, ut maneret ad certum tempus videlicet, usque ad Messiae aduentum, desineret autem postea nata Messia.

DE LEGE MORALI.

Rectè ne dicitur: Legem Moralem esse aeternam, & immotam sapientiam in Deo?

Respondeo: Rectè.

Contra:

Aeternum non incipit.

Lex Moralis cepit esse.

Ergo non fuit ab aeterno.

Minorem probo, Quia Decalogus est promulgatus anno mundi 2453.

Respondeo: Nego minorem. Quia Lex Moralis, quae ita appellatur, non tunc primum cepit esse, quando Deus

do Decalogus est promulgatus. Sed est aeterna sapientia, & regula iustitiae in Deo. Illa deinde in creatione est transfusa in creaturas rationales, Angelos, & homines. Et erat ante lapsum in homine talis relictio omnium virium, ut homo esset conformis menti, & voluntati divinae, quam descripsit in lege. Et illa similitudo, vocatur imago Dei.

Multae etiam partes Legis Moralis statim initio, ante & post lapsum generis humani expressae, & repetitae sunt voce Dei, ut Lex de coniugio in Paradiso lata est, & voluit Deus praestari sibi obedientiam hoc ordine & modo, etiam in natura integra, sicut dicitur: Erunt duo in carnem unam. Relinquet homo patrem, & matrem suam, & adheret uxori suae. Duo, id est, unus mas, & una foemina, erunt in carnem unam, id est, inseparabiliter iuncti, & homo vitabit omnes alias commixtiones, extra hunc ordinem à Deo institutum. Et quidem expressè nominantur in Paradiso quaedam personae, inter quas non potest esse coniugium. Postea de incestis & aliis leges voce divina additae sunt.

Præceptum etiam, de non facienda caede, declaratum est, quando Deus concionatur ad Cain, & iubet ne interficiat fratrem.

Repetita est eadem Lex post diluviū, cum institueretur, & approbaretur ordo politicus, & mandaret Deus, pollutum humano sanguine interfici per Magistratum. Sic enim inquit: Quicumque fuderit sanguinem humanum, fundetur sanguis eius per hominem.

III poena.

In pœna etiam vniuersali generis humani, in dilu-
uio, in deletione Sodomæ, & alijs, ostendit Deus suam
voluntatem, se horribiliter irasci omnibus naturis, non
conformibus suæ legi, & velle se, vt in obedientia des-
truatur.

Doctrina verò de cultibus, immediatè præstandis
Deo, secundum primam tabulam, inde vsq; ab initio so-
nuit in ministerio docendi, quod Deus primis parenti-
bus, & posteritati eorum, commendauit, quibus &
testimonia addidit in sacrificijs, in translatione Enoch
ad cœlum, & alia.

Tandem autem Deus, in breuem tabellam rede-
git summam istius Legis, quæm puerili nomine appella-
mus Moralem, & eam Mosi in monte dictauit & tra-
didit. Dicit autem Paulus: Legem esse datam per ma-
num Mediatoris, id est, Filij Dei, qui stans in cacumine
montis, audientibus sexcentis millibus virorum, Legem
sua voce promulgauit, & eam deinde per manus tradidit,
typico Mediatori, Mosi.

Ex hoc fonte, etiam sumenda est solutio, ad alter-
um Argumentum:

Homines non sunt æterni.

Lex est data hominibus.

Ergo Lex non est æterna.

Respondeo ad Minorem: Lex consideratur du-
pliciter, in Deo, vt in Archetypo, & in homine, vt in
immagine Dei. Eandem autem esse noticiam boni in Deo,
quæ est impressa homini probo: Quid homo est condit-
tus ad

ius ad similitudinem Dei. Et Deus damnat omnes naturas, non conformes cum illa norma, iuxta dictum: Non Deus volens iniquitatem tu es. Eandem normam esse immotam constat, quia dicitur: Ego sum Deus, & non mutor. Et, si norma esset mutabilis, non sciremus, qualis sit Deus, nec discerni posset à naturis malis.

Cum loquimur de homine, verum est, cœpisse aliquando in homine noticiam legis: Sed illa promulgatio non peperit sententiam legis, quæ fuit ante creationem: Sed promulgatio, siue transfusio in homines, voluntatem Dei ostendit, iuxta dictum Micheæ 6. In dicabo tibi, quid sit bonum.

Quomodo intelligendum est vocabulum Immota, in definitione:

Quando loquimur de lege secundum sese considerata, intelligitur Lex immutabiliter damnare peccatum: Sed ex Euangelio Legi additur hæc dulcis & salutaris interpretatio: nisi fiat remissio & reconciliatio, propter Filium Mediatorem. Et tamen Deus peccato semper irascitur, nec id sine pœna remittit: sed ut satis fiat iustitiæ suæ ad placandam iram, transtulit pœnam in filium mediatorem pro nobis deo precantem immensa bonitate.

Quid nominatur Lex Naturæ:

Leges naturæ sunt noticiæ principiorum practiceorum de moribus, & conclusionum inde extractarum, congruentes cum regula eterna, & immota mentis dei

tis diuinæ, quæ sunt insitæ humanis mentibus in creati-
tione, ut dicant testimonium de Deo, quod sit Deus, &
qualis sit, & sint rectrices vitæ.

Quid differunt autem Philosophica dicta à Decalogo ?

Sapientes Ethnici tantum docent particulam legis,
præcipiunt tantum de externa disciplina, id est, de fren-
nanda locomotiva, seu regendis externis gestibus, vel
etiam moderandis affectibus, & præcipuè loquuntur
de virtutibus secundæ tabulæ. Contumeliosè autem
evertunt primam tabulam, quia nec accusant naturalem
immundiciam, ut tenebras & dubitationes de Deo,
Item, fremitus contra Deum. Nec monstrant, quis sit
verus Deus, & qui sint veri cultus Dei. Dicit autem
Paulus: Lex spiritualis est, id est, flagitat interiorem,
spiritualem, & perfectam obedientiam, nec est tantum
frenum externorum gestuum.

DE VSIBVS LEGIS MORALIS.

Quis est vsus Legis Moralis ?

Tres sunt: Primus nominatur Pædagogicus, seu
Politicus, pertinens ad omnes homines, etiam non res-
natos, Et est coercere externa membra, De hoc vsu
dicitur: Lex est iniustus posita *κατὰ*, id est, premit
& urget iniustos quoad utrumq;, scilicet, & coercens
externa membra, & puniens facientes externa delicta
pœnis corporalibus. Ac frenatio illa nominatur Dis-
ciplina, Quid

Quid est Disciplina, seu iusticia
externa?

Est gubernatio locomotiva, regens externa
membra, ut faciant opera externa, congruentia cum
Decalogo.

Quas res complectitur virtus
Philosophica?

Cogitationem in cerebro, & voluntatem impe-
rantem externis membris, ut ciant tales motus, quales
docet cogitatio.

In hoc usu politico, quid est cogi-
tandum?

1. Notitia ordinata in natura, testantur natu-
ram non casu confluisse: sed esse Deum.
2. Noticia discernunt recta, & non recta, ostens-
dunt qualis sit Deus.
3. Poenae quae sequuntur atrociam scelera, ostens-
dunt quod Deus verè praesens sit in genere humano, &
quod puniat scelera

Propter quas causas necesse est praes-
tari Disciplinam?

Propter quatuor.

1. Propter mandatum Dei.
2. Ut vitentur poenae, quae ordine diuino sequuntur
atrociam scelera.

3. Ut

3. Ut alijs pax sit, quia nascimur ad fouendam societatem, non ad infinitam deletionem generis humani.

4. Ut externa modestia sit Pædagogia in Christum, id est, ut doceri de Christo possimus nos, & alij. Nec perseverantes in sceleribus contra conscientiam conuersi sunt ad Deum, aut sanctificantur à Christo per vocem Euangelij, & Spiritum sanctum.

Quæ sunt officia Pædagogicæ

Docet ordinatis exercitijs assuefacit, & castigat, idem facit Lex.

Contra:

Nullum peccatum postulat Deus.

Iustitia ciuilibus in non renatis est peccatum.

Ergo Deus eam non postulat.

Maiorem probo: Quicquid non est ex fide, peccatum est.

Respondeo: est fallacia accidentis, eò quod iustitia ciuilibus in non renatis, est peccatum per accidentem. Peccatum se quidem est pulchrum decus: sed displicet Deo propter personam, quæ non credit, & non est inserta Ecclesiæ. Sicut bonum vinum, transfusum in vas non sincerum, accedit corruptam à vase.

Secundus vsus Legis Moralis.

Est iudicium vniuersale, accusans omnia peccata, in hominibus, interiora, & exteriora, & totam deprauationem nature. Huius iudicij executionem alij

alio tempore sentiunt. Damnandi eo opprimuntur.
Conuertendi eluctantur, & eriguntur consolatione
Euangelij. De hoc vsu dicitur: Deus est ignis consu-
mens. Et: Per legem cognitio peccati.

Contra:

Quicquid auget peccatum non est docendum.

Lex auget peccatum.

Ergo Lex non est docenda.

Minorem probo. Paulus inquit: Lex iram efficit,
id est, homines quando accusantur & damnantur vo-
ce Legis, incipiunt irasci Deo, & fremere contra De-
um, sicut Saul, Cain, Iudas & alij.

Respondeo: Est fallacia accidentis, quia Lex
auget peccatum, non per se: sed per accidens. Accusat
& iudicat peccata hominum, vt destruat omnes non
conformes Deo. Ille vsus est bonus & sanctus. Quod
autem hæc deprauata natura hominum accusata lege,
non vult se subijcere iudicio Dei, nec ipsi tribuere hunc
honorem, quod iuste nos puniat, sed magis irascitur
Deo, nec petit remissionem promissam propter Filium,
hoc oritur ex mala voluntate hominum, non ex Legge.

Quis est tertius vsus Legis?

Pertinet ad renatos. Nam in his quoque vult Deus
obedientiam, interiorem, & exteriori regi suo ver-
bo, iuxta dictum: In præceptis meis ambulate. Et:
Lucerna pedibus meis verbū tuum. Itaque ex lege oportet
renatos habere testimoniū, qui cultus Deo placeant.

D

Manet

Manet cuius ordo aeternus, & immutabilis, in mente diuina, ut creatura rationalis Deo obtemperet, sicut dicitur: Per fidem Lex stabilitur, id est, Fide inchoatur obedientia, & placet.

Secundo: In renatis sunt reliquiae peccati. Ut igitur peccata magis magisque agnoscantur, voce legis ira Dei monstranda est, ut crescat vera contritio, & poenitentia.

Contra: Iusto non est lex posita.
Credentes sunt iusti.
Ergo Lex non pertinet ad credentes.

Respondeo ordine ad Propositiones: Iusto non est Lex posita, scilicet in quantum iusto. Quia lex non damnat iustum retinentem iustitiam, sed cum desinit esse iustus, contra conscientiam violans mandata Dei, damnat cum Lex, ut manifestum est in exemplo primi lapsus. Et potest facillime accommodari hoc dictum ad iustos iustitia consummata seu integra, quia tales iam habent illam cum Deo conformitatem, quae Lege postulatur.

Minor: Credentes sunt iusti, scilicet imputatione, & inchoatione, nondum consummatione. Ergo cum adhuc in illis hæreat peccatum, non sunt liberi à Lege, quod attinet ad debitum obedientiae, quam quidem subinde crescere oportet, ut magis magisque mortificentur peccati in nobis reliquiae.

2. Responsio.

Iusto

Iusto non est Lex posita:

Scilicet quod ad condemnationem attinet. Credentes enim non damnantur à Lege, sicut impij: Sed eluctantur ex paucibus, & quia fide sunt inserti Filio Dei, tegitur illa immundities, quæ est reliqua in ipsis, propter Mediatorem. Et hoc significat vocabulum *κείρα*, id est, Credentem lex non opprimit, tanquam immota & sine ulla mitigatione.

3. Responsio.

Iusto non est Lex posita, quod ad coactionem attinet. Credentes enim reguntur à Spiritu sancto. Ideo præstant obedientiam spontaneam, seu voluntariam, sicut dicitur: *Voluntaria oris mei beneplacant tibi Domine.* Et tamen illa ipsa spontanea obedientia est necessaria necessitate debiti.

Quæ est sententia dicti: Non veni solvere legem, sed implere:

Solvere Legem significat, ita abolere legem, ut non amplius sit Lex.

Quot modis Christus implet Legem:

Quatuor modis.

1. Sua propria obedientia.
2. Derivando in se poenam.
3. Restituendo in nobis iustitiam, & vitam conformem Legi.
4. Sanciendo & repurgando eam ab erroribus.

Quare Lex Moralis, cum natura nota sit & cum illi in hac vita non satisfiat, tamen voce Dei sæpè proposita & palàm promulgata est?

Respondeo: Quatuor sunt causæ principales.

1. Quia caligo quæ post peccatum accessit, fecit naturalem notitiam obscuriorem.

2. Quia voluit Deus conspici testimonium, notitias naturales ab ipso esse transfusas in hominem, & iudicium conscientie, ortum ex illis noticijs, & pœnas, quæ sequuntur delicta, accidere non casu, sed ordine diuino, ut ipse Deus discernatur à naturis malis.

3. Ut Lex sit testimonium nostræ miseriæ, & nostræ restitutionis. Monstrat enim discrimen inter iustitiam, & peccatum, imò damnat peccatum in toto genere humano, Ostendit etiam, qualis sit Christus, scilicet, habens perfectam iustitiam, secundum Legem, & ideo perfectè pro nobis satisfaciens in pœna, quam & innocens, & volens pro nobis sustinet, ut placetur ira Dei nostris peccatis debita.

4. Ut dicat testimonium de futura vita: Quia Legem oportet integrè fieri, Non enim frustra lata est Lex. Sed non fit in hac vita.

Ergo necesse est restare aliam vitam, in qua erit & integra iustitia beatorum, & pœna damnatorum æqualis magnitudini peccatorum, scilicet, mors æterna.

Quot

Quot sunt tabulae Decalogi.

Duae. Prior loquitur de vera agnitione, qua Deus agnoscitur, lucens ipse in nobis, & sese nobis communicans, & qua nos vicissim diligimus eum, laetamur in eo, & efficitur unum cum eo.

Secunda ostendit, qualis debeat esse ordo, in omnibus partibus hominis, & inter homines ipsos, ut sit conformitas cum Deo. Sit homo iustus, castus, verax, quia talis bonitas, & sapientia in Deo est.

Vsitatè ita discernuntur tabulae.

Prima loquitur de operibus, quae immediatè cum Deo agunt. secunda de operibus, quae immediatè hominibus praestantur, & fiunt cultus Dei, quia propter eum fiunt.

Quid est cultus Dei.

Est opus mandatum à Deo, factum in agnitione, & fiducia Filij Dei, relatum ad hunc finem principaliter, ut Deo praestetur obedientia, & honor, id est, testificatio, quòd statuamus, hunc solum verè Deum esse, quem sic colimus, & quòd sic velit coli.

PRIMUM PRAECEPTUM.

Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti. Non habebis Deos alienos.

Quæ sunt admonitiones tenendæ
in enarratione huius Præcepti:

- I. Prima admonitio est de sententia Præcepti.
- II. De opere, seu testimonio, addito propter discrimen veri Dei & Idolorum.
- III. Quomodo inchoetur obedientia.
- IIII. Puerilis enumeratio operum primi præcepti.
- V. Antithesis, complectens peccata, pugnantia cum hoc præcepto.

I. Primum præceptum præcipit de vera agnitione Dei, quam vult lucere in homine in hac vita, fide accensa per verbum, quo se verus Deus patefecit. Cum enim sit verus, vult etiam verè agnosci, non fingi de se ludibria opiniorum.

Deinde præcipit de unitate cum Deo. Non vult hominem esse auulsum ab ipso, neq; homines furere odio ipsius, & iustitiæ ipsius: Sed ita conditus est homo, ut sit adiunctus Deo, tanquam capiti, & ut Deus homini sese in tota æternitate communicet.

Duplex verò est propositio Præcepti: Affirmatiua, & Negatiua, ut per Antithesin altera alteram illustret. Affirmatiua præcipit, ut in nobis sit lux verè agnoscens Deum, & unitas cum Deo in ardente & perfecta dilectione, in timore Dei, in letitia & fiducia super omnia, iuxta dictum: Diligas Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo.

II. Quare

II. Quare facit mentionem educationis ex Aegypto r

Quia hoc opere seu testimonio, discernendus est
verus Deus, ab omnibus commenticijs numinibus.

Contra:

Opificium mundi est testimonium de Deo.

Ergo non opus est alijs patefactionibus.

Respondeo: Assensus ex consideratione opificij
mundi, creati à Deo, in hac naturæ corruptione, est
languidus, propter multiplices fluctus dubitationum,
de essentia & voluntate Dei, item: propter spectacula
eventuum contrariorum, qui accidunt in vita, Ideo Deus
edidit verbum, quo se patefecit, ut patefactus agnosci
& discerni posset ab idolis. Dedit igitur legem &
Evangelium, & addidit illustra. testimonia, scilicet si-
gna & miracula, ut certò sciamus, quòd hoc modo
velit agnosci & coli Deus.

III. Cum in omnibus qui conuertuntur necesse sit inchoari legem, quæritur: Quo- modo inchoetur primum Præce- ptum r Nam hæc est doctrina applicationis.

Respondeo: Sic se Deus patefecit, quòd velit agnos-
ci, se esse patrem Domini nostri Iesu Christi, & quòd
propter Filium remittat peccata credentibus, & sanc-
tificet eos spiritu sancto suo, & reputet eos iustos pro-
pter Filium, quanquã non habentes in hac vita perfectã
obedientiam, cum tamẽ in omnibus, qui conuertuntur

D 4 inchoari

inchoari obedientiam necesse sit, iuxta dictum: Lex fide stabilitur.

III. Vſitatè quinq; numerantur opera

I. Præcepti.

1. Fides, quæ est assentiri omni verbo Dei, nobis tradito, atq; ita promissioni gratiæ, & est fiducia acquiescens in Deo per Filium, accedens ad Deum, inuocans eum, & clamans: Abba pater.

Contra:

Oportet seruari immotum discrimen, inter Legem & Euangelium.

Fides in Christum voce Euangelij præcipitur.

Ergo non est opus Legale.

Respondeo ad Minorem: Fides est virtus Evangelica, & tamen opus primi Præcepti, quatenus Lex intelligitur, iuxta declarationem & ἐπιτίμια traditam in Euangelio Legem nobis enarrantem & salutariter mitigantem. Prolata enim promissione Euangelij, primum præceptum præcipit talem agnitionem Dei, qualis est patefacta in Lege & Euangelio. Et Lex non potest inchoari, nisi agnito Filio. Nec primum præceptum intelligatur præcipere timorem serulem, id est, pauorem, fugam, & fremitum sine fide & consolatione, quia talis timor esset contumeliosus in Deum, negans eius veritatem & misericordiam.

2. Timor Dei qui est expauescere agnitione iræ Dei aduersus peccata, sed cum fide accedete ad Deum,

et sit

ut sit timor filialis, volens Deo obedire, cum reuerentia, & cum non offendere.

3. Dilectio Dei, quæ est obedientia iuxta omnia præcepta diuina, prælucente vera fide, & cum læticia acquiescente in Deo.

4. Spes, quæ est certa expectatio vitæ æternæ, gratis dandæ propter Mediatorem, & expectatio auxilij in hac vita, iuxta consilium Dei.

Quid igitur differunt Fides & Spes?

Fides accipit in præsentia iustificationem.

Spes est expectatio futuræ liberationis, cuius conspectu lenitur dolor. Interdum tamen vocabula: Fiducia, Fides, Spes, expectatio, promiscuè usurpantur, quia sunt affectus vicini.

5. Patientia, quæ est, in fide & dilectione Dei, tolerare aduersa, quæ Deus vult nos sustinere, & velle hanc obedientiam propter Deum, ac intuentes voluntatem Dei, minus habere dolorum, nec frangere aduersus Deum: Sed à Deo expectare aut liberationem, aut mitigationem. Vt conuersus Latro in Cruce est patiens, cum accepta remissione peccatorum tolerat poenam, in fide & dilectione Dei.

V. Antithesis.

Peccata pugnantia cum primo Præcepto, comprehenduntur sub generali nomine Idolatriæ, Veræ enim

D 5.

enim.

enim agnitioni Dei opponitur profanitas ignorans & contemnens Deum: Unitati cum Deo opponitur odium Dei, & Superstitio Idolatrica.

Multi autem sunt gradus Idolatriæ, Quia ut homines quærent Deum, moti coeca aliqua cupiditate: ita amittunt Deum, & oderunt, cum vident se defici.

Idolatria.

In genere, est dicere aliquid esse Deum, quod non est Deus, aut dicere hoc non esse Deum, quod est Deus.

Huc igitur pertinent furores eorum, qui fingunt noua numina, iuxta errantes, suas cupiditates. Item: Qui fiduciam debitam Deo, collocant in suas vires, ut Ajax. Item: Qui faciunt pacta cum Diabolis, ut Magi. Item: Qui tribuunt omnipotentiam creaturis. Item: Qui presentiam Dei alligant ad ullam creaturam, sine expresso verbo Dei. Item: Qui cogitant Deum esse mendacem, & iniustum, aut qui deficiunt à Deo desperatione.

De comminationibus & promissionibus additis Legi, dicitur suo loco.

SECUNDVM PRÆCEPTVM.

I. Prima admonitio est de ordine, vel connexione præceptorum.

II. Secunda

II. Secunda de sententia præcepti, & operibus mandatis in hoc præcepto.

III. De Antithesi.

I. Primum præceptum orditur à summis potentibus, mente & corde, eas vult copulatas esse cum Deo, lucente in nostris mentibus per veras noticias, & transformante nostra corda ad motus ordinatos, ipsi placentes.

Secundum præceptum, loquitur de sermone, & præcipit conuenientiam sermonis cum corde. Quia homo conditus est ad societatem. Sermo autem est nuntius mentis, & cordis in societate. Ita Lex docet de totius hominis conformitate cum Deo.

II. Negatiua propositio prohibet omnes abusus nominis diuini. Ergo affirmatiua præcipit veros usus. Veri usus comprehenduntur usitate quatuor gradibus.

1. Vera inuocatione Dei.
2. Gratiarum actione.
3. Doctrina.
4. Confessione.

Inuocatio.

Est alloqui verum Deum, & cogitare præcepta de inuocatione, & de promissione, & fide petere bona, quæ promisit Deus.

Contra :

Præcepta Decalogi sunt distincta.

Inuocatio

Inuocatio est opus primi præcepti.

Ergo malè collocatur in secundum.

Respondeo ad Minorem: In primo præcepto dicitur de vero motu cordis, accedentis ad Deum, fiducia Mediatoris. Et illum affectum interiorem præcedere necesse est. In secundo dicitur, de externa confessione, & recitatione oris.

Ad Inuocationem pertinet Iuramentum, quia res ipsa est inuocatio Dei.

Quid est Iuramentum?

Est assuectio de re possibili, & licita, facta cum inuocatione ueri Dei, in qua affirmamus Deum ueracem esse, & punire mendacia, & petimus, ut nobis sit testis, nos uerè sentire ea, quæ dicimus, & ita sit testis, ut puniat fallentes quasi arguentes eum mendacij, si non seruet pactum hic expressum: Non habebit Deus infontem eum, qui uanè usurpauerit nomen eius.

Est ne iurare prohibitum?

Non est. Probo.

Omnia honesta opera politica, sunt concessa Christianis.

Legitimum iuramentum est opus Politicum.

Ergo est concessum Christianis.

Et Lex inquit: In nomine Domini iurabis.

Item: Omnis controuersie finis est iuramentum.

Talia iuramenta nominantur ἐπὶ κριτῶν, id est, delata à legitimo Magistratu.

Contra:

Contra: Christus dicit:

Vobis autem dico, prorsus non iurate.

Ergo iurare est opus suo genere damnatum.

Iurisconsulti respondent: Christus in illo dicto, prohibet illicitos modos iurandi: Non per cœlum, non per terram. Quia cùm iuramentum sit inuocatio, nō sunt inuocandæ creaturæ.

Alterâ responsio est melior: Christus ibi non loquitur de iuramento, quod est opus politicum: Sed accusat futilitatem humani cordis in iurando, quod homines non cogitant, quàm terribile vinculum sit iuramentum, & sepè flagitiosè abutuntur nomine Dei.

Gratiarum actio erga Deum.

Est verax testificatio, quæ profitetur, acceptâ esse à Deo beneficia, & verè esse Deum, omnipotentem, presentem, & opitulatorem, & simul est opus iustitiæ, quo expressè nos obligamus ad officia Deo grata.

Docere.

Est externa voce doctrinæ ostendere alijs, quod sit Deus, & qualis sit, quæ sit eius voluntas, & quæ sint cultus Deo placentes.

Confiteri.

Est sermone & alijs signis, & factis in tota vitâ, profiteri doctrinam à Deo traditam, & illustrare gloriam Dei, iuxta dictum, Luceat lux vestra coram hominibus, ut glorificent Patrem vestrum cœlestem. Ad confesio

confessionem etiam pertinet Regula de fama: Syraci
de. 14. Cura sit tibi de bono nomine.

Bona Fama.

Est testimonium diuinitus ordinatum multorum
rectè iudicantium, approbantium recta & rectè faci
entes, quo testimonio muniti sunt homines, ut eis ho
nestus locus, in communi societate tribuatur, & alij
homines doceantur, & inuitentur ad recta.

Appetenda est bona fama.

Propter duas causas:

1. Quia Deus vult intelligi discrimen virtutum,
& vitiorum, & propterea approbari recta, & vitu
perari turpia.

2. Deus uetat proponi mala exempla propter
pericula imitationis. Nota sit igitur vox Augustini:
Bona conscientia mihi opus est propter Deum, bona
fama propter Proximum.

3. Antithesis.

Quæ sunt peccata pugnancia cum secundo præcepto

Prophani, epicurei, & alij blasphemii sermones
de Deo, omisio ueræ inuocationis, negligentia in inuo
catione, & gratiarum actione, falsæ inuocationes crea
turarum, & hominum mortuorum, falsa doctrina, seu
corruptela ueræ doctrinæ, transferre nomen Dei ad
execrationes & blasphemias, Abijcere confessionem
piæ doctrinæ, Præterire nomen Religionis, Ecclesiæ,
libertatis

libertatis Christianæ sceleribus, deniq; violatio iuramenti, seu periurium.

Et huc pertinent omnia scandala, quæ nominantur data.

Scandala data, seu perniciofa.

Sunt uel falsa doctrina, uel mala facta, seu praua exempla, quibus alij redduntur deteriores. Quia propter mala exempla, multi alienantur à doctrina, Item: imitatores fiunt mali, & Epicurei. Ideo hæc scandala sunt uitanda.

Pharisaicæ uerò offensiones, quæ sunt scandala per accidens, & usitate nominantur accepta scandala, non debent homines deterere à confessione ueritatis. Sunt enim bona exempla, uel doctrina, quam Deus uult tradi, etiamsi homines offendantur & fremant.

TERTIUM PRÆCEPTUM.

I. Admonitio de connectione.

Primum præceptum docet de conformitate mentis, & uoluntatis cum Deo. Secundum de conformitate sermonis. Tertium de conseruatione Ministerij docendi in Ecclesia. Nam cum Ecclesia colligatur uoce doctrina, opus est congregatione, & signis, quæ sunt ærii congregationis.

II. Admonitio, de Sabbato.

Quæ

Quæ est sententia dicti in Genesi: Requie-
uit Deus die septimo, ab omni ope-
re suo, & benedixit ei?

1. Deus condito homine quieuit, id est, non con-
didit aliam naturam corpoream, præstantiorem homi-
ne, quem ita condidit, ut vellet in eo acquiescere, in eo
habitare, & implere eum sua iustitia & vita.

2. Quia homo deceptus à Diabolo, auertit se à
Deo, & excusit Deum rectorem. Ideo Filius Dei factus
deprecator, & uictima, quieuit die sabbati in seculo
pulchro, id est, diuina natura non exeruit suam potes-
tiam, non repulit uim hostilem: Sed cessit iræ Patri
aduersus nostra peccata, & uoluit hanc obedientiam
seu mirandam humilitatem, ut corpus in natura huma-
na ex uirgine assumpta posset crucifigi, mori & sepeliri.

3. Deus quieuit ab omni opere suo. Ergo non
condidit postea alias species, aut plures mundos, sicut
fungunt Democritus & Epicurei.

Sanctificauit eum, id est, uult eum attribui ope-
ribus sanctis, & Deo dicatis.

III. Admonitio, de sententia Præcepti.

Sic argumentor:

Ordinationes Mosaicæ sunt abolitæ.

Præceptum de sabbato, est ceremonia Mosaicæ.

Ergo est abolitum.

Respondetur

Respondeo ad Maiorem : Ordinationes Mosaicæ sunt abolitæ, scilicet, quæ tantum sunt iuris positivi.

Minor : Præceptum de sabbato, est ceremoniale, seu iuris positivi, scilicet, quo ad speciem, id est, quo ad certi diei observationem, & modum cessationis. Hæc species est abolita. Sed idem præceptum est naturale, seu Morale, quod ad genus attinet, id est, ad præcipuam sententiam huius legis, quæ pertinet ad omnes homines & ætates, scilicet, ut conseruetur ministerium, & aliquis dies tribuatur publico ministerio.

Quare nos celebramus sabbatum die primo, seu dominico ?

Consentaneum est Apostolos mutasse diem, et ostenderent exemplum abrogationis Legum ceremonialium, & politicæ Mosaicæ. Et elegerunt primum, quia illo die resurrexit Christus, & ostendit, se renouata Ecclesia, inchoaturum alium statum, differentem à regno corporali.

Dextrè etiam datur responsio ad hoc Argumentum :

Species, quæ est iuris positivi in tertio præcepto, est abolita.

Ocium, vel cessatio die septimo, est ceremonia iuris positivi.

Ergo est abolita.

Respondeo ad Minorem : Modus ocij vel cessationis est ceremonia, seu species, quæ est iuris positivi.

E caq;

eaq; est abolita: Sed ipsum genus, scilicet omittere operas seruiles, impediētes ministerium, & abducentes alios a ministerio, est naturale & morale, ideoq; omnes obligat. Ceterum post deletam politiam Mosaicam liberum est eligere alium diem, quam septimum ad publicos congressus, in quibus populus doceatur & administrantur ritus diuinitus traditi, ut sint vincula publicæ congregationis.

Quæ est igitur sententia generalis
tertij Præcepti:

Tertium præceptum complectitur doctrinam de præsentia, & efficacia Filij Dei in ministerio, & de dignitate ministerij. Præcipit conseruationem ministerij Euangelici, id est, ut doctores recta doceant, conseruata veritate doctrinæ secundum primū & secundum præceptum, ut populus conueniat, & reuerenter discat doctrinam diuinam, obtemperet doctoribus, utatur pie ceremonijs, & ut singuli aliquid conferant, ad conseruationem ministerij & scholarum.

III. Opera tertij Præcepti.

Præcipuum opus est conseruatio ministerij Euangelici, quod pertinet ad doctores, & ad auditores.

Docentes recta doceant, rectè administrant sacramenta, nec constituent ullam potestatem, extra Euangelium.

Auditores teneant mandatum, de audiendo Euangelio: Qui vos audit, me audit: & sciant, Deum verè efficacem

efficacem esse voce ministerij, nec queratit alias reuelationes, extra verbum.

V. Antithesis.

Quæ sunt peccata pugnancia cum 3. Præcepto :

1. Furores Enthusiatarum, & Anabaptistarum delictum ministerium, & negantium Deum esse efficacem, per vocem doctrinæ.

2. Donatistarum, contententium Deum non esse efficacem, si doctores, aut administrantes Sacramenta, non sint sancti. Cum tamen Fides nitatur verbo Dei, non sanctitate ministri, ut dicitur: Qui vos audit, me audit. Iubet respicere personam non ministri, sed suam.

3. Corruptere doctrinam, aut ceremonias.

4. Abolere ministerium, non conuenire ad publicos congressus, malo exemplo abducere alios, non tribuere debitam reuerentiam ministris Euangelij, eripere eis victum.

His delictis expresse sunt constituta poenæ apud Prophetas, ut Haggei 1. Quia domum meam negligitis, coeli non dant rorem, & terra sit sterilis. Et Hieremie 17. Si non sanctificabitis Sabbatum, succendam ignem in portis Hierusalem, & deuorabit domos, & non extinguetur. Et simus memores dicti: quod extat in Epistola 5. Ignatij. $\tau\acute{\alpha}\varsigma\ \epsilon\omicron\upsilon\varsigma\ \acute{\alpha}\varsigma\ \mu\eta\ \delta\epsilon\tau\ \iota\mu\acute{\alpha}\zeta\ \tau\epsilon.$

Quomodo intelligendum est dictum Christi, exæquantis secundam tabulam primæ, cum dicit: Secundum mandatum simile est primo?

Ita argumentor: Præcepta differunt obiectis. Prima tabula concionatur de cultibus præstandis obiecto præstantiori, quam secunda. Ergo secunda tabula, non est similis primæ.

Respondeo: Concedo totum argumentum: Prima tabula est præstantior, quàm secunda, scilicet, respectu obiecti primi seu immediati. Sed Christus facit illam exæquationem, & ornat secundam tabulam hac tanta amplificatione, respectu finis principalis in credentibus, & aliarum etiam causarum.

Quæ est igitur ratio similitudinis secundæ tabulæ cum primâ?

1. Similitudo est in necessitate obligationis. Nulla autoritas humana potest delere præcepta secundæ tabulæ.
2. In mandatis secundæ tabulæ, semper includitur primum præceptum. Ideo enim necesse est præstare obedientiam. Ut Deus afficiatur honore.
3. Obedientia secundæ tabulæ est pars conformitatis cum Deo: Quia sicut Deus est verax, ita etiam

est castus, & semper detestatur confusiones libi-
dinum.

4. Illa obedientia etiam erit eterna.

5. Vox Christi de similitudine secundæ tabulæ
est opposita errori Hypocritarum omnium temporum,
qui præferunt ceremonias, laboribus Oeconomicis &
politicis, a Deo mandatis. Sicut Monachi suos stultos
ritus nominarunt perfectiones, & prætulcrunt eos gu-
bernationi Danielis, aut Iosephi in Aegypto.

Q V A R T V M P R A E C E
P T V M.

I. Admonitio de contextu secundæ
tabulæ cum prima.

Primus gradus sapientiæ est: Vera Dei agnitio,
& viuificari a Deo, lucente in homine.

Secundus gradus est, intelligere ordinem, quem
Deus sanxit inter homines. Et conformitas cum vol-
untate Diuina, quæ vult hunc ordinem seruari, nomi-
natur iustitia.

Deus condidit homines, vt sint non vt pereant,
& vt in illis sit conformitas & sua sapientia, & iustis-
tia. Ergo vult parentes gignere, & sobolem seruare,
parentes diligere a sobole. Vult hominem non trucidari,
non spoliari, ne fame pereat. Et vult hominem Deo
esse conformem, in castitate & veritate.

2. Quæ est sententia quarti præ-
cepti

E 3

Quarta

Quartum præceptum præcipit de vocatione, & instituit consociationem in hac civili consuetudine hominum. Constituit ordinem personarum, ut aliæ sint persone gubernantes, aliæ illis obedientes.

Primus gradus imperij, est autoritas parentum. Et in hoc præceptum includitur obedientia debita legitimis Magistratibus, quibus Deus tradidit locum parentum.

Præcipitur de honore, quia illa est summus gradus obedientiæ.

Quid est honor in genere ?

Honor est in anima noticia, approbans aliquid propter mandatum Dei, & quia Deus ei communicavit sapientiam suam, & iusticiam, aut quia est organum sapientiæ, & iusticiæ Dei. Et est diligere illud, iuxta ordinem à Deo sancitum.

Quid est honor erga Magistratum ?

Est noticia, quæ agnoscit, & fatetur ordinem politicum esse opus Dei, & conservari à Deo, & magistratum esse custodem legis Dei, & in hac custodia conspici præsentiam Dei, in genere humano, & lucere sapientiam, & iusticiam Dei in ea, & est diligere ordinem, & personas habentes negotia rectè faciendi, quæ sunt organa diuini ordinis, & sic diligere, ut nos illi fastigio subijciamus, iuxta præceptum Dei. Petere à Deo, ut ipse sit custos huius ordinis, & regat eos, quibus tradidit imperium, cum qua noticia in mem-

te &

te, & subiectione in voluntate, coniuncta sunt externa signa honoris, & obedientiae, iusto ordine.

Facito Analyfin definitionis, & nomina gradus honoris.

Vocabulum honoris, tres gradus complectitur.

1. Reuerentiam in mente propter Deum, quae intelligit hunc ordinem esse opus diuinum, & propter Deum veneratur hunc ordinem, & subijcit se parentibus & Magistratibus, ordine diuino.

2. Gradus est, externa obedientia, in omnibus officijs, & in omni gestu. Quia externus gestus est signum obedientiae interioris sicut flectere genua, & nudare caput, est signum subiectionis & interioris reuerentiae in corde.

3. Gradus honoris est ἐπιείκεια, in tolerandis quibusdam oneribus grauioribus, quae vel a parentum infirmitate oriuntur, vel comitantur arumnas imperiorum.

Nunc discant iuniores explicare vsitata argumenta:

Iniuria non sunt a Deo.

In imperijs multae sunt iniuriae.

Ergo imperia non sunt a Deo.

Respondeo: Nego consequentiam, & ratio est, Quia plus est in conclusione, quam in praemissis, Sic enim debet inferri: Ergo illae confusiones in imperijs non sunt a Deo: Sed oriuntur a mala voluntate Diabolorum.

E 4 bolorum.

hominum, & hominum, qui turbant ordinem à Deo institutum.

Necesse est igitur discernere res, & personas. Res est ipse ordo, qui complectitur leges honestas, iudicia, iustas pœnas, distinctionem dominiorum, contractuum, conseruationem communis societatis. Iste ordo est testimonium sapientiæ, iustitiæ & præsentis Dei inter homines. Huius ordinis quantum reliquum est, verè à Deo conseruatur, etiam & aliqua partes lacerantur, Vt etsi Lupi aliquas oues rapiunt, tamen diligentia pastoris, magna pars gregis seruatur.

Constituto hoc discrimine, queritur, quæ persone tolerandæ sint, quæ sint ipsarum officia, quomodo eis debeat obedientia, quæ non sint tolerandæ, & quo ordine sint remouendæ?

Quæ est definitio Magistratus Politici?

Magistratus est custos Legis. Hæc definitio Aristotelis vera est, si rectè intelligatur. Est custos legis, videlicet, Decalogi, in utraq; tabula, quoad externam disciplinam.

Quæ est altera definitio?

Magistratus est persona, ordinata à Deo, ad defensionem Legis, & disciplinæ, in hac ciuili societate hominum, habens mandatum, ut puniat gladio, id est, pœnis corporalibus contumaces.

Quid est bonus Magistratus?

Est

Est qui habent $\pi\epsilon\omicron\alpha\iota\zeta\epsilon\sigma\iota\pi$ iusta facendi, & plerunq; iusta facit, etiamsi aliquando labitur, aut in aliqua parte ist negligentior, aut asperior, quam esse debebat.

Hoc modo definiuntur omnia officia personarum. Ut:

Quid est bonus Scolasticus?

Est persona, à Deo vocata ad discendum, propter conservationem doctrinæ ad posteritatem, ad gloriam Dei, ad salutem communem & priuatam, habens $\pi\epsilon\omicron\alpha\iota\zeta\epsilon\sigma\iota\pi$ facendi officium, & plerunq; rectè facit, etsi aliquando cessat.

Vnde sumuntur istæ Definitiones?

Ex duobus dictis scripturæ:

1. Est Pauli. 1. Corinth. 4. Hoc requiritur, ut fideles simus.

Quas virtutes compræhendit Fidelitas?

Scientiam eius rei, quam quisq; profitetur, & in administratione diligentiam. Excludit autem affectatam ignorantiam, & affectatam negligentiam.

2. Alterum dictum est Salomonis: Non est iustus in terra, qui benefaciens non etiam peccet.

Quæ sunt officia Magistratus Politici?

Quatuor sunt.

1. Magistratus sit vox totius Decalogi, rectè intellecti, quod ad externam disciplinam attinet.

E 5

2. Sit

2. Sit executor Legis diuine, legitime punitur in corporali facientes contra Decalogum.

3. Addat aliquas leges, quae sint determinationes circumstantiarum, non expressarum in Decalogo: nec tamen pugnent cum Decalogo.

4. Sit executor etiam propriarum Legum.

Quod est vinculum obedientiae?

Duplex est vinculum obedientiae Legum civilium,

Alterum est obligatio ad poenam corporalem, qua Magistratus cohercet, & punit contumaces legitimo ordine.

Alterum est reatus conscientiae coram Deo, Nam conscientia in eo, qui non vult obedire legitimis imperijs, fit saucia coram Deo. Et contumax effundit Spiritum sanctum, admittit peccatum mortale, & fit reus aeternae poenae. Testimonium illustre est in 13. Capite ad Romanos: Necessè est obedire, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Propter iram, id est, propter poenam corporalem. Propter conscientiam, id est, conscientia fit rea coram Deo, propter contumaciam.

Contra:

Nemo potest mandare sub poena, quam non potest exequi.

Homo non potest exequi aeternas poenas.

Ergo edicta Magistratus non obligant ad poenas aeternas.

Respondeo ad Maiorem: Nemo potest mandare sub

sub pœna, quam non potest exequi, scilicet sola humana auctoritate, sicut in ministerio Euangelij nemo potest humana auctoritate remittere peccata.

Minor: Homo non potest exequi æternas pœnas, Concedo: sine Deo autore politicæ potestatis, & custode huius ordinis etiam in executione pœnarum. Non igitur homo, sed Deus, qui est autor gubernationis, & sub pœna æterna mandat obedientiam, exequitur pœnam, quam ipse sanxit, cum expressâ voce nos imprijs politicis subicit & testatus est potestatem politicam non tamen esse humanam auctoritatem sed organum, per quod ipse vincula ciuiliſ societatis conseruat.

Quæ est meta obedientiæ?

Omnibus edictis Politici Magistratus obtemperandum est, non pugnantibus cum verbo Dei. Si verò Magistratus mandet rem prohibitam lege Dei, veritas Dei anteferenda est edictis magistratum, iuxta regulam: Necessè est Deo magis obedire, quàm hominibus: Sic in Babylone rectè fecerunt tres viri, qui statum adorare noluerunt: Sed de seruitute corporum, & expilationibus facultatum, quanquam duræ sunt & iniuste, tamè sciat populus communes illas infirmitates in Magistratibus bonis seu mediocribus tolerandas esse, de quibus dixit Petrus: Obedite Dominis, non solum bonis & æquis, sed etiam morosis & durioribus.

Quid est malus Magistratus?

Tyrans

Tyrannus est, qui habent $\pi\rho\omicron\alpha\lambda\epsilon\sigma\iota\mu$ scelerate faciendi, & in præcipuis rebus scelerate facit, etiamsi interdum aliquid iuste facit. Hic teneatur Regula: Cum ministri Euangelij aut alij priuati homines in confessione veræ doctrinæ non defenduntur à legitimis Magistratibus, nequaquam moueant seditiones, sed iniurias & supplicia patienter ferant, sicut de hac patientia consolationes plurimæ traditæ sunt, ut sciamus eam Deo placere, iuxta dicta Matth. 6. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Item: Psal. 116. Preciosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. At potestas politica legitimo modo Ecclesias tueri aduersus iniurias atroces & notorias, cum potest, debet, iuxta illud Prouerb. 29. Eripe eos, qui ducuntur ad mortem. Si dicis, vires non suppetunt, Qui inspector est cordis ipse intelligit.

3. Admonitio de Antithesi.

1. Reprehendenda est $\kappa\alpha\tau\omicron\alpha\lambda\iota\sigma\iota\alpha$ Pontificiorum, qui imitatione potestatis politicæ, constituunt regna in Ecclesia.

Ita argumentantur.

Non debetur minor reuerentia Ecclesiasticæ potestati, quam politicæ.

Legum politicarum violatio, est peccatum mortale.

Ergo & traditionum in Ecclesia.

Respondeo: Concedo Maiorem de reuerentia, sicut casu

ent eam Deus ordinavit. Ordinavit autem, ut debeatur obedientia ministris Evangelij, in omnibus, quæ sunt iuris divini. Ordinationes vero humana autoritate factæ, quæ nominantur traditiones, sunt intelligendæ sine opinione cultus, & sine opinione necessitatis, ut dicitur: Nemo vos arguat in cibo, aut potu, aut vicibus Festorum.

Deinde exemplum de legibus politicis est dissimile, Quia Deus armavit potestatem Politicam, autoritate condendi proprias Leges, quæ non pugnant cum iure divino, & illis debetur obedientia. Sed Evangelium sancit hanc libertatem, ut traditiones humanæ intelligantur, sine opinione cultus & necessitatis.

Reliqua peccata pugnantia cum hoc Præcepto.

In Parentibus ἀσογία, non alere sobolem, non docere, non regere. In Magistratibus, non curare, ut populus de Deo rectè doceatur, non rectè exercere iudicia, imperare iniusta, movere non necessaria bella.

Peccata in sobole: ἀσογία erga cognatos. In subditis: Non obedire iustis imperijs, cavillari Leges, non petere à Deo gubernationem Politicæ societatis.

Q V I N T V M P R A E C E P T V M.

I. Caput, de ordine.

Secunda tabula exorsa est à Parentibus, tanquam à stirpe societatis, & ab ipso governatore inter homines.

nes. Constitutis igitur personis gubernantibus, & gradibus in ciuili hominum societate, munit hoc præceptum: Non occides: singulorum corpora, & vitam, & prohibet, ne ullus grassetur in corpus, aut vitam alterius, prohibito modo.

Estq; hic ipse ordo manifestum testimonium, quod sit Deus, & quod sit iudex ac vindex, cum cædes iniustas hominum ideo prohibeat, quia vult conformitatem cum suo ordine. Verè enim diligit æternus Pater Filium suum Christum, & sicut eum non vult trucidari à Diabolo & hominibus: Ita etiam non vult, ut interficiantur homines, qui Christo sunt inserti. Et Genesis 9. additur hoc argumentum prohibitioni iniustarum cædium: Quia homo ad imaginem Dei conditus est, non occidatur priuata cupiditate.

2. Caput sententia præcepti.

Affirmatiua ista est. Præcipitur beneuolentia erga omnes homines, & quidem propter Deum, iubet ut velimus omnes homines esse vnã Ecclesiam, & vnũ in Deo, ac omnes rectè inuocare, & celebrare Deum, & velimus omnibus bene esse in corpore & anima, atq; misericordia afficiamur erga calamitosos, & zelo ardeamus ad conuersionem malorum, vel ad legitimam pœnam.

Econtra prohibet hoc præceptum non solum externas corporum iniurias, & vindictam priuatam externam, sed etiam in corde maleuolentiam, inuidentiam, priuatam vindictam cupiditatem: Sicut enarratur à Christo

Christo Matthæi quinto. Item à Prophetis & Apostolis.

3. Virtutes.

Iusticia particularis, ut in hoc præcepto consideratur, Est nullius corpus iniuria afficere, & ubi possimus, innocentes defendere,

Manfuctudo est virtus, quæ primum comprehendit iusticiam, non pugnat, ubi non est necesse, & in necessaria pugna moderatur iram, & probabili ratione lenit aliquid de iusta ira seu pœna.

Misericordia est uirtus, qua dolemus in calamitate iustorum, quaq; propter probabilem rationem, studemus mitigare etiam iustam pœnam, his præsertim, qui errore, aut inbecillitate lapsi sunt.

Humilitas, seu ταπεινοφροσύνη, est in timore Dei agnoscere & fateri propriam infirmitatem & non erumpere extra uocationem: Sed intra metas uocatis onis Deo seruire, spe auxiliij diuini, & non despicere nec premere alios: Sed singulis tribuere gradū, in quem ordine collocati sunt, & sentire, illos etiam posse esse organa salutaria, & non irasci Deo in pœnis.

Zelus, est propter gloriam Dei, & iusticiam, incendi dolore & ire, ad depellendas contumelias, & ad depellendam turpitudinem.

Ἐπιείκεια, uel æquitas, est uirtus uicina iustitiæ, & candori, & misericordiæ. Est probali ratione lenire iustas pœnas, & obliuisci priuatas iniurias.

Tempe

Temperantia est iustitia debita proprio corpori, in modo victus, & est virtus, quæ in cibo & potu servat mediocritatem convenientem naturæ, & non iugulat corpus immodica holluacione, ne turbetur inuocatio, & ne impediatur opera vocationis.

4. Caput.

Consideratio exceptionis in hoc Præcepto.

Excipitur officium Magistratus, & iustæ pœnæ. Ex hoc fonte respondetur Iuliano & Anabaptistis.

Vindicta est prohibita.

Magistratus puniens scelera, exercet vindictam.

Ergo officium Magistratus est prohibitum.

Respondeo: Nego consequentiam, & ratio est. Quia ex puris particularibus nihil sequitur. Vindicta est prohibita, scilicet priuata, quæ est velle aduersarium tollere, modo non ordinato à Deo.

Minor: Magistratus exercet vindictam, publicam & ordinatam lege Dei. Quia Deus vult puniri scelera.

Contra:

Deus dicit: Mihi vindictam, & ego retribuam.

Ergo nec Magistratus exerceat vindictam.

Respondeo: Nego Consequentiam. Quia in antecedente comprehenditur Magistratus: Ego retribuam, vel per me, immediatè, vel mediatè, per Magistratus.

Ad offi

Ad officium etiam Magistratus pertinent legitima
 & bella militia, ideo non pugnant cum hoc præcepto.

Bellū est, aut legitima defensio, aut legitima pœna,
 suscepta ab ordinaria potestate, propter iustā causam.

Vnica verò tantum est iusta causa, videlicet,
 quando aliquis est ἀνομόρως, nec potest aliter tueri
 pacem aduersus malos.

De bello teneatur dictum Abigail: Quia prælia
 Domini præliaris, non inueniatur in te iniquitas.

5. Caput. Antithesis.

Vitia pugnantia cum hoc Præcepto.

Iniustitia afficiens alios iniuria.

Crudelitas excedens modum in pœnis, & non ad-
 hibens ἐπιείκεια, vbi est probabilis ratio.

Nimia indulgentia, vel lentitas, conuiuens ad
 enormia scelera.

Cupiditas vindictæ priuatæ: Odiæ: Esse impla-
 cabilem: Quod viciū oritur ex stoliditate & super-
 bia, Tales enim neq; cognoscere neq; ignoscere norunt.

Duplex verò est fons omnium contentionum: Sue-
 perbia & φιλονεικία.

SUPERBIA, est securum, & sine timore Dei
 esse, confidere proprijs viribus, & fiducia sui extra
 metas vocationis erumpere, sibi potentiā velle augere,
 dispicere & premere alios, pertinaciter anteferre pro-
 priam sapientiam bonis consilijs, & irasci Deo, & ho-
 minibus, cum exitus est infelix.

F

φιλοσ

φιλονεικία est in mouendis certaminibus, vel iniustas, vel non necessarias contentiones accendere, superbia, ambitione, curiositate, naturæ, simulatione, iracundia, superstitione, vel in respondendo neq; sedere, neq; aliquid lenire, sed acerbitate velle vincere, & vindiçæ sumere materiam inflammandi odia.

INVIDIA, est dolere, alios homines habere aliquid qua dona, seu virtutē, vel alijs bonis rebus antecellere. ἐπιχαιρεκακία est letitia in calamitate inflictorum, seu tolerabilium.

Huc pertinent peccata Ebrietatis & Luxus.

Quæ nam causa præcipuè hortari debet pios homines ad Temperantiam?

Cogitatio de malis, quæ sequuntur Ebrietatem. Spiritus sanctus habitat in renatis, & permiscet se cum spiritibus, natis in cerebro & corde hominis, & accendit in ipsis lucem, iustitiam, & vitam diuinam. Magnū igitur scelus est, illa opera Dei turbare helluacione, & expellere illum hospitem, videlicet, spiritum sanctum, accersere sibi morbos, exitium, inopiam, impedire necessarios labores meditationum, precationum, & assiduitate ingurgitationis accersere sibi malos mores, deliria & furores continuos, sicut dicitur: Consuetudine insani durata vicia, vino concepta, etiam sine vino valent. Ita Christus dicit: Cauete ne corda vestra grauentur crapula, & ebrietate.

Huc pertinent & iniusta bella, quæ sunt latrocinia.

vitia, excitata à Diabolo, animis hominum incensis in
iusta cupiditate. Ea Deus tolerat, ut puniantur utriusque
partis scelera. Istitis autem flammis iniustorum
odiorum, opponendum est dictum Christi: Discite à
me, quia mitis sum, & humilis corde. Est mitis, parcat
generi humano, lapsus in eternam damnationem, & fit
deprecator pro hominibus. Est humilis corde, abijcit se
infra omnes angelos & homines, ut homini reddatur
vita, & iustitia, amissa per peccatum.

SEXTVM PRAECEPTVM.

DEVS vult Legem & virtutes intelligi, ut scias
mus, qualis ipse sit, & ut in inuocatione eum discernamus
à malis naturis. Illustre verò discrimen facit Cas-
titas.

Castitatem valde postulare Deum, ostenditur du-
pliciter.

1. Quia horribiliter punit confusiones libidinum.
2. Quia Diaboli furenter impellunt homines ad
libidines, non quia voluptas similis in illis sit, ut in car-
nali natura: Sed odio Dei, ut magis offendatur Deus,
& plures homines pereant.

Quæ est sententia 6. Præcepti

Munit fœdera coniugij, & prohibet omnes com-
mixture & contaminationes, extra hunc ordinem à
Deo institutum.

Quid est Castitas?

Est virtus, quæ vitat omnes mixture &
effusiones

effusiones seminis, prohibitas Lege Dei, & est, vel in vita cœlibe, casto, & sine incendijs libidinum viuere, vel in coniugio seruare ordinem a Deo institutum.

Quomodo igitur Deus vult coniungi, marem & foeminam?

Regula tradita est in Paradiso: Erunt duo in carnem vnâ, id est, inseparabiliter iuncti. Hæc instituit coniugium, & prohibet vagas libidines.

Quid est Coniugium?

Est legitima & indissolubis coniunctio, vniûs maris & foemine, ordinata a Deo ad procreationem, & ad vitandas libidines, vt agnoscamus Deum esse mentem castam, & vt hoc modo colligatur Deo ex genere humano aeterna Ecclesia.

Enarratio definitionis.

Particula legitima excludit coniunctiones illicitas, & prohibitas lege Dei. In Leuitico 18. capite recitantur personæ, quas non licet coniungere.

Quare nominantur istæ coniunctiones incestæ consuetudines?

Vocabulum incestus est a nomine κέσος, quod significat Cingulum nuptiale, cuius vsus erat in publica solennitate legitimarum nuptiarum, & cingebatur eo Sponsa, quam simul Sponsus brachijs amplectebatur. Iste ritus significat amorem ordinatum, & restrictum intra certas metas,

Fuit etiam perpetua consuetudo, non solum Ecclesiæ, sed etiam antiquitatis Ethnicæ celebrare nuptias, adhibita

Abhibita publica pompa, in qua Sponsa commendabatur sponso ad aram, sicut elegans dictum est Pythagoræ, quod citat Aristoteles:

Sponsa commendatur Sponsa ad aram, tanquam supplex.

Ergo Maritus debet esse beneficus & mitis erga suam coniugem, & non seuire in eam, sicut pietas & humanitas est parcere supplicibus.

Estq; in isto ritu imago Ecclesiæ, Et sic mysterium coniugalis fœderis enarratur à Paulo: Nam Ecclesia adducitur ad Christum, tanquam ad Sponsum, & ipse iacet prostratus ad aram, id est, coram æterno Patre, & placat iram Patris. Legitimis ergo nuptiis opponuntur incestu commixtiones, scilicet, quando coniunguntur personæ, quæ propter naturalem cognationem coniungi non debebant, & ubi non possunt seruari Leges, & ritus honesti coniugij.

Coniunctio indissolubilis vnius maris & foeminae, probatur ex dicto: Erunt duo in carnem vnam. Et ita dicit Christus: Quos Deus coniunxit, homo nõ separet.

Vbi dicitur de priore fine coniugij:

Crescite, & multiplicamini.

Quare Deus voluit propagationem generis humani, fieri ex duobus, mare & foeminae:

1. Quia voluit in hac vita esse Ecclesiam, & Ecclesiam colligi in quadam societate.

2. Ut esset in coniugio amor ordinatus, & verus, qualis est inter Sponsam & Sponsam.

3. Ut intelligeremus castitatem, & ista uirtute possimus Deum discernere à naturis immundis, Diabolis & hominibus.

4. Ut iste amor esset commonefactio, de amore in filio Dei, erga Ecclesiam.

Vbi dicitur de altero fine Coniugij:

Melius est nubere, quam vri: Et: Ad uitandam scortationem, quilibet habeat suam uxorem, & quis libet suum maritum.

Quæ est sententia Dicti in Genesi: Dixit Deus, non est bonum hominem esse solum &

Dixit, id est, arcana deliberatione ita sanxit, cum ipse sit mens casta, uelle in opere generationis, seruare certum ordinem, & se horribiliter irasci uagis libidinibus, & punire eas. Ergo sequitur, scelerate facere Pontifices, qui contra auctoritatem diuini decreti, damnant coniugia, & magna agmina animarum, per impium ecelibatam, miserunt in æternam damnationem.

Contra:

Paulus dicit: Bonum est homini, mulierem non tangere.

Ergo dictum Pauli pugnat cum Genesi.

Respondeo: Nego consequentiam, quia ambiguitas tollit

tas tollit pugnantiam, sunt enim diversi respectus. Nam Genesis loquitur de tota specie, id est, de toto genere humano. Ita decreuit Deus, propagatione hominum debere fieri, in isto ordine, à Deo sancito. Paulus autem non loquitur de tota specie: sed de paucis indiuiduis in Ecclesia, uidelicet de renatis aliquibus, qui sunt ornati singularibus donis, & possunt extra coniugium castè uiuere, sicut Iohannes Baptista, Paulus, & pauci alij.

Aliud: Bonum est homini mulierem non tangere.

Ergo coniugium est malum.

Respondeo: Nego consequentiam, quia pugnantia debent opponi, secundum differentias, non secundum genus, uel communia accidentia. Bonum est unum genus, quod comprehendit plures species, uidelicet, omnes res bonas à Deo conditas & concessas.

Aliud: In Euangelio, secundum Aegyptios scriptum est.

Tunc ueniet regnum Christi, quando cessabit opus mulieris.

Generatio est opus mulieris.

Ergo in nouo Testamento cessat generatio & coniugium.

Respondeo: Nego Minorem, Generatio non est opus mulieris: Sed Dei, quod in hac natura condidit Deus, & seruat usq; ad resurrectionem mortuorum. Sed opus mulieris, seu Eua, est ininitium peccati, &

R. 4. mortis.

mortis. In prædicatione autem Euangelij, cessant peccatum & mors æterna, in illis, qui fide accipiunt remissionem peccatorum.

Aut respondendum est.

Veniente regno Christi, post resurrectionem, cessaturam generationem, peccatum & mortem prorsus.

Aliud: In prima Ecclesia Viduæ fuerunt obligatæ votis ad vitam cœlibem.

Ergo vota cœlibatus, non sunt violanda.

Antecedens ostenditur ex loco Pauli, accusantis viduas, quod irridam fecerint primam fidem.

Respondeo: Nego consequentiam. Quia etsi concedamus fuisse vota, tamen est ingens dissimilitudo, inter illa vota, & vota monastica. Certè tunc nulla fuit obligatio ad impios cultus, etiamsi fuisset consuetudo faciendi vota, quod tamen non dicit Paulus. Horum verò recentium temporum vota Monastica sunt vincula, quæ cogunt homines peccare, quia obligant eos ad manifestos cultus idolorum, & ad impurum cœlibatum. Ergo manifestum est, Monasticas obligationes esse irritas, & anteponendum illis esse immutabile mandatum Dei, & necessario discedendum ex illis pollutis societatibus.

Secundo: Nego antecedens. Prima fides apud Paulum, non significat votum cœlibatus: Sed fidem Euangelicam, quam quidem dicit amitti salacitate, & spiritum sanctum illis peccatis excuti, sicut ostendunt verba in textu.

Recita

Recita dictum ex Genesi, de poena
Sodomorum.

Pluit Dominus ignem & Sulphur à Domino, su-
per Sodomam. Dominus, id est Filius Dei, ipse fuit mi-
nister & executor poenae super Sodomam, coniecit
ignem in tecta Sodomitarum. Et istis telis fuit arma-
tus à Domino, id est, ab aeterno Patre. Id dicitur in
his versibus.

Et quod mireris, fuit indignatio tanta,
Ut non sit famula poena peracta manu.
Iniecit tectis ardentia sulphura, praesens
Filius aeterno de genitore satius.

SEPTIMUM PRAECEPTUM.

I. Admonitio.

De fonte & fundamento huius
Praecepti.

LEX, Non furtum facies, sancit aequalitatem,
ne alteri quicquam eripias, vi, vel fraude, nec alter tibi
quicquam eripiat: sed quisque suum aequaliter teneat.

Ratio est:

Deus vult intelligi, iustitiam esse aequalem, ut
sciamus ipsum esse aequalem, & in ipso non esse πρὸς
ἰσότητα.

LEX, non occides, sancit aequalitatem, ne tu al-
terius corpus violes, nec alius tuum: Sed aequaliter ser-
uentur omnia membra generis humani. Septimum

Præceptum sancit æqualitatem in rebus & ordinatæ
Lege.

Quid est προσωποληψία?

Est dare æqualibus inæqualia, aut inæqualibus
æqualia.

DEVS æqualiter accusat & damnat peccatum
in omnibus hominibus, æqualiter etiam recipit omnes
agentes pœnitentiam, & petentes remissionem propter
Filium.

Quæ est affirmatiua sententia primi
Præcepti?

Sancit & approbat rerum proprietatem, & de-
finitionem dominiorum, & præcipit de illa specie in-
stitutiæ particularis, quæ gubernat rerum diuisionem, &
contractus, & mandat, ne iniuste, ui uel fraude, bona
aliena occupentur.

Quid est Dominium?

Est ius, id est, facultas ordinata Lege, qua rem
tenet Dominus, & non alius, & de ea re disponit suo
arbitrio, nisi quantum Lege, aut pacto prohibetur.

Furtum est occupare, uel auferre rem alienam,
inuito Domino.

Primum quero: Vtrum diuitiæ sint res
bonæ, & vtrum bonum sit esse
diuitem?

Sic argumentor, ex sententia Stoicorum.

Bonum est à quo dicimur boni.

A pecc

A pecunia non dicimur boni.

Ergo pecunia non est bonum.

Respondeo: In coniugatis ambiguis non ualet consequentia, & respondeo ordine ad Propositiones: In Maiori est definitio illius speciei, quæ nominatur bonum Morale. Pecunia uero non est bonum Morale, sed Naturale.

Bonum naturale, est res condita à Deo, placens Deo, & ordinata ad certos usus in uita, Deo placentes, sicut dicitur: Vidit Deus omnia quæ fecerat, & erant valde bona. Et: Omnis creatura Dei bona est. Ergo diuitiæ sunt bonæ.

Quomodo definiuit Epicurus Diuitias:

Diuitiæ sunt ad Legem naturæ composita paupertas. Id est, sunt copia rerum, conueniens naturæ hominum, ne homo, aut immani luxu, sua bona profundat, aut uiuat in sordida illuue, perniciofa corpore & valetudini.

Est ne concessum Christianis habere
proprium:

Est. Probo: Septimum præceptum dicit: Non furtum facias.

Ergo sancit, & approbat rerum proprietatem.

Consequentiam probo, Quia si nulli haberent proprium, & omnes res essent communes, nemo posset furari.

Ac tenendum est dulcissimum dictum Salomonis, quod approbat dominia rerum, præcipit de sedulitate, parsimonia & liberalitate, quæ sunt virtutes propriae huius præcepti: Bibe aquam de tuis fontibus, Fontes tui deriuentur foras, & tu Dominus eorum maneto, & non alieni tecum. Bene dicitur enim fontibus tuis, & non des substantiam tuam crudeli. Hoc est, tu maneat in tuo fundo, & patrimonio: Sed de tuis bonis iuuato uerè egentes. Non autem confirmes ignauiam stellionum, & ualidorum mendicantium, qui sunt quasi hiruines, & exugunt credulos & simplices.

Contra:

Naturalia sunt immutabilia.

Communio rerum est iuris naturæ.

Ergo est immutabili.

Respondeo ad Maiorem: Naturalia sunt immutabilia, scilicet illa, quæ sunt præcepti, id est, notitia naturales, ut numerorum & alia principia, & notitia Legis diuinæ.

Minor: Communio rerum est iuris naturæ, scilicet non tanquam præceptum: Sed tanquam bonum utile, quod fuisset possibile in natura integra, ubi in homine nulla fuisset πλεονεξία, auaritia, aut iniusta cupiditas habendi. Nunc uero post naturæ deprauationem, mutatum est hoc bonum, sicut perpetua sanitas corporis, aut alia bona, naturæ integræ attributa.

Rursus opponunt Anabaptistæ.

Exempla

Exempla Apostolorum sunt imitanda.

Apostoli contulerunt facultates in commune.

Ergo Christianis non licet tenere proprium.

Respondeo ad Maiorem: Exempla Apostolorum sunt imitanda, scilicet, quæ sunt præcepta, & quæ ipsi voluerunt esse tanquam præcepta.

Minor: Apostoli contulerunt facultates in unum, non ut ferrent nouam Legem, de communione bonorum: sed vsurparunt hoc tanquam bonum utile, conueniens isti temporis. Nam cum alioqui Christianis creperentur facultates, propter confessionem, malebant eas prius vendere, & accipere pecuniam, ut haberent viaticum in exilio. Fecerunt hoc Hierosolyma, non fecerunt Roma, vel in Græcia: Sed tantum in illo loco, ubi erant insignes persecutiones, & insignia odia erga hanc doctrinam.

Rursus: Augustinus dicit:

Tolle iura Imperatorum, & nemo audet dicere, hæc villa mea est.

Item: Vnusquisque quod possidet, iure humano possidet.

Ergo distinctio Dominiorum, non est iuris diuini.

Respondeo: Augustini dictum est improprium, & indiget prudenti declaratione. Distinctio dominiorum, & translationes dominiorum, sunt à Deo, non ex auctoritate humana. Magistratus autem, est custos illius distributionis, & Leges humana, in quolibet imperio, definiunt modum distributionis. Aliter diuidebatur hereditas

hereditas paterna, lege Mosaica, aliter diuiditur secundum nostram ueram.

3. Admonitio.

Quae sunt virtutes huius Præcepti?

Propria virtus huius Præcepti, est species iustitiæ particularis, quæ nominatur iustitia commutativa, et in permutatione rerum, et contractibus, seruat æquilitatem meritis et precij, proportionem Arithmetica, dat præcium præcisè æquale merci vel labori.

Quod est discrimen obligationum?

Alia debentur obligatione naturali tantum, non civili, ad quæ præstanda, Magistratus suis poenis non cogit homines. Ut: Diues Lazaro egenti debebat optulari: Sed Magistratus tales omissiones non punit, Sicut enim opera beneficentiæ, vel liberalitatis.

Alia debentur obligatione naturali, et civili, ad quæ præstanda, Magistratus cogit homines suis externis poenis, ut dare præcium pro merce, soluere debita. Ista sunt officia iustitiæ.

Septimum Præceptum loquitur de utraq; obligatione. Sed maior turpitudine est, non præstare debita obligatione diuina et civili.

Quid est Sedulitas?

Est virtus, qua constanter et firmiter volumus, propter Deum, et communem salutem, facere labores uocationi convenientes, inuante Deo, qui petentibus auxilium promissit.

Libri

Liberalitas, vel beneficentia, est virtus, uicina iustitie, quæ præstat officia debita obligatione naturali, & collocat bona, & pecuniam in usus à Deo mansuetos.

Ad quos usus sunt conferendæ diuitiæ ?

1. *Ad conseruationem ministerij Evangelici & studiorum.*
2. *Ad conseruationem politici status.*
3. *Ad sustentationem proprij corporis & familie.*
4. *Ad iuuandos pauperes uerè egentes.*

Uicina uirtus liberalitati, est PARSIMONIA, quæ est uirtus, seruans res proprias, & uitans inanes profusiones, ut possit dare in loco secundum mandatum Dei.

4. Admonitio. De Antithesi.

Scriptura, una appellatione nominat fures, omnes, uiolantes iustitiam commutatiuam: Sed in fora sunt plures appellationes, quia alia delicta, alijs atrociora sunt: Fures, Grassatores, Raptores, Usurarij, Stelliones, ignaui Mendici

Quid est Vsuræ seu Fœnus ?

Est lucrum iniustum, supra sortem exactum, tantum propter officium mutationis.

Sunt ne usuræ concessæ Christianis.

Non

Non sunt. Nam vox diuina expressè eas prohibet, & pugnant cum equalitate, quod probo hoc Syllogismo:

Nemo debet lucrari ex alieno, quia Deus in contractibus vult equalitatem seruari, ut in commonfaciat in ipso etiam iustitiam et equalitatem.

Accipiens usuram lucratur ex alieno, quia non seruat equalitatem, cum multo plus recipiat quam dedit, scilicet & sortem, quæ est equalis mutuo, & amplius pro nihilo.

Ergo hoc lucrum est iniustum.

Quid sunt usuræ centesimæ?

Quæ centesimo mense æquant sortem, id est, quando penditur de 100 aureis, singulis mensibus unus, vel delictet de centum, 12. uno anno.

Interesse,

Est id quod iure naturæ debetur alicui, vel quia damno affectus est ab eo, qui non soluens constituto die efficacem causam damni dedit, vel quia lucrum ab eo quod reuera impeditum est propter moram non soluentis constituto die. Germani nominant Schadengelt.

Usura, vel τόκος, est appellatio rei turpis: Sed interesse rei honestæ. Quia naturalis æquitas præcipit neminem debere affici damno.

Ita dicit Christus: Quæcunq; uultis, ut faciant uobis homines, eadem facite & ipsis. Et rectè dictum est à Iurisconsultis: Nemo debet locupletari cum alterius damno.

Speit

Species verò determinata, rectè constituitur à Legibus. Et Euangelium non abolet politicas ordinationes.

Ad Furta pertinent etiam aucupia illorum, qui libenter sumunt mutuo, & defraudant alios. Turpissima enim furta sunt illorum, qui nolunt soluere.

Ita nota est Lex Persica, quæ notat ignominia obaratos. Et in veteri historia dicitur: Obarati non possunt esse in autoritate, Quia necesse est, eos publicè esse infames, propter iniustitiam.

Sedulitati opponuntur duo vitia extrema:

Ignavia est, non velle facere necessarios labores vocationis.

πολυπραγμοσύνη, est omittere necessarias operas, & ingerere se alienæ vocationi, multa mouere, & turbare, sine mandato.

Liberalitati opponuntur luxus, vel Prodigalitas, & deinde Auaritia, vel sordes.

OCTAVVM PRÆCEPTVM.

I. Admonitio, de fundamento octavi Præcepti.

Mandatur seuerissime veritas à Deo, ut sciamus ipsum esse veracem. Et sciamus, Deum nec velle peccata, nec causam esse peccati, nec in ipso esse voluntates

et

tates contradictorias, sicut dicitur: Est autem Deus
verax, Item: Qui misit me, verax est.

2. Quæ est Affirmatiua sententia

8. Præcepti:

Sit verax oratio, & tota externa actio sit con-
grua cum mente, & sint firma dicta, & pacta.

Sunt ne iudicia concessa Christianis:

Sunt. Probo.

Omnia honesta officia Politica, sunt concessa Chri-
stianis.

Litigare in foro est Politicum opus.

Ergo est concessum Christianis.

Item: Prouocatio est licita.

Prouocatio est opus forense.

Ergo opera forensia sunt licita.

Maiorem probo ab exemplo: Paulus prouocat

Cæsarem.

Contra:

Calumnie sunt prohibita.

In iudicijs multe sunt calumnie.

Ergo iudicia sunt prohibita.

Nego consequentiam, & ratio est. Quia plus est
in conclusione, quam in præmissis. Calumnie quæ ad-
miseruntur à litigatoribus, ex odio, vel auaritia, sunt
damnatæ: Sed ipsa iudicia, & disputationes Forenses,
sunt pars ordinis Politici, quem Deus instituit, & ap-
probat. Et in Litigatore sancto, concurrunt multe
virtutes. Reuerentia erga Leges, & Magistratus, amor
iustitiæ, veritatis, pacis publicæ.

3. Propria

3. Propria virtus huius Præcepti, est veritas, seu veracitas:

Quid significat vocabulum Veritas?

Vocabulum veritas, interdum significat veras notitias, seu doctrinam, vel sermonem verum, & tunc est congruentia sermonis cum re, Ut: quando dico Arithmeticam esse veritatem, aut niuem non esse nigram, sed candidam. Interdum est nomen virtutis, quæ posset nominari Veracitas.

Quid est Veritas?

Est virtus, quæ amplectitur, amat, & constanter retinet veras notitias, veram doctrinam, & veros sermones, abhorret à mendacijs, & Sophistica, & efficit, ut congruant dicta, seu promissa, & facta, & ut sermo, ac gestus congruant cum animo.

Postulat autem Deus veritatem propter duas causas:

1. Ut sciamus, qualis ipse sit, & de eius voluntate, firmiter ex sermone ipsius iudicemus.

2. Propter utilitatem vitæ, Quia nulli possent inter homines esse contractus, & turbaretur tota vitæ, si artes essent mendacia, & si non seruarentur pacta, & dicta.

Quæ sunt aliæ virtutes huius Præcepti?

Candor, est virtus vicina veritati, propter probabilem rationem approbans aliorum voluntates, & non

Et non gignens varias suspitiones, malevolentiam, κακονδεΐα, quaedam etiam ambigua in meliorem partem flectens, ac bene quidem sperans, sed tamen in mutabilibus, id est, cogitans hominum voluntates posse mutari, et posse hominem errare de voluntate alterius, cum non penitus introspiciantur latebrae humani cordis.

Ad septimum et octavum Praeceptum, pertinet et virtus, quae nominatur Gratitude.

Est autem Gratitude virtus, quae complectitur veritatem, et iustitiam. Veritas agnoscit et fatetur, unde accepta sunt beneficia. Iustitia obligat nos ad tuam benevolentiam, et officia mutua possibilia. Haec etiam pertinent illae virtutes, quae gubernant sermonem, tanquam ornamenta, etsi non sunt necessariae singulis.

Vt urbanitas seu lepos est, sermones tempestive proferre, vel figurate, vel simpliciter, qui aut moerore dolorem leniant, aut in iratis nimios motus arte frangant, aut superbos reprehendant.

Referantur ergo huc distinctiones inter Saltem candidum, qui dicitur esse Mercurij, et significat dulcedinem, quae augent benevolentiam, et inter Salem Morsum seu Nigrum, qui significat venenatas reprehensiones.

4. Admonitio de Antithesi.

Prima et praecipua Antithesis huius praecipii, sunt Diaboli, a quibus ortum est mendacium, et qui horribili odio Dei confirmant in multorum mentibus execrabilia mendacia contra Deum, et contra ordinem Politicum et Oeconomium.

Corruptelæ doctrinæ de Deo, pugnant cum secundo Præcepto. Sed corruptelæ in artibus collocantur inter mendacia pugnantia cum hoc præcepto, & cum illis fraudes, imposturæ, & Sophisticæ præstigiæ in tota vita.

Quid est Mendacium?

Est cogitatio contraria rei, vel dictum contrarium rei, quam dici necesse est, vel gestus contrarius rei, cum ex cupiditate, petulantia, aut studio nocendi, oritur.

Vetustas sic distinxit Mendacia:

Alia sunt perniciosa, Alia iocosa, Alia officiosa. Sed melius est, nomen mendacij non transferre ad Apeologos, & occultationes officiosas.

Ita igitur dicimus.

Alia sunt occultationes insidiosæ, quæ fiunt aut cupiditate nocendi, aut ex vanitate, & nominantur proprie mendacia.

Alia sunt occultationes officiosæ, in quibus teguntur illa, quorum confessio non est necessaria, vel quæ tegi necesse est, ne alijs noceamus. Ut Rachel arte occultat Idola, Rahab negat se habere hospites Israëlitos. Coniunx Davidis fingit maritum egrotare, & collocat statuam in Lectum. Tales figuræ non sunt mendacia: Sed possunt nominari Stratagemata, aut ἑπίματτα λόγου, Ironiæ, vel πᾶσι τὸ τοῦτο. Non causa ut causa.

Tertio, sunt dissimulationes figuratæ, quæ sunt iocosa imagines, excogitatæ à sapientibus, ut sint comæ monefactis.

monestiones de rebus bonis & veris, ostensa quoque
pictura. Deus enim vult homines doceri, aut proprio
sermone, aut figurato, aut picturis, sicut cetera
Mosaico fuerunt pictura & figura.

CANDORIS sunt duo extrema vitia: Calumnia, & stulta Credulitas.

Calumnia:

Est quomodo crimen fingere ac serere, vanas
alij suspiciones, & recte facta, aut ambigua deprava-
re. Eccle. 10. Qualis est serpens qui clam mordet,
talisis est Calumniator.

Stulta credulitas.

Est sine discretione, omnibus credere, & exi-
mare, omnes esse amicos fideles & sinceros.

Huc referenda sunt omnia vitia lingue, inter qua
præcipuum est Mendacium:

Garrulitas non seruat modum.

Præcipitantia, peccat tempore.

Curiositas, non discernit obiecta necessaria,
non necessarijs.

Maledicentia est iniusta, & cupida nocendi.

Petulantia, est facile & libenter conuiciari.

Vanitas, vel iactantia, est, gloriosa de se præ-
dicare.

Ironia vitiosa, est occultatio, cum necessaria
confessio, seu, ubi necesse erat, aliquid dici apertius.

Δύσωνία, est rustico pudore impediri, ne lo-
quar ubi opus est.

Axioma est simulare pudorem, & humilitatem quasi nolis id, quod maxime appetis.

Impudentia, est dicere quæ nescis, & magna polliceri.

Scurrilitas, est loqui sermones, vel iocos obscenos, virulentos, impudentes.

Scopiticum esse, est gestu, vel mordaci dicto, petulantè reprehendere.

Futilitas, est garrulitas ociosa & inanis.

Insulitas, est stupor nimius, & indignus homine.

Affentatio est vitium conflatum ex istis omnibus, & querens gratiam alterius, ex allusione ad ipsius affectus.

Huc referendæ sunt omnes Sophisticæ præstigiæ, & elusiones in iudicijs, pactis, & tota vita.

NONVM ET DECIMVM
PRÆCEPTVM.

Quæ est sententia horum postremorum
Præceptorum :

Nonum & Decimum Præceptum ostendunt discrimen Legum politicarum, & Legis diuinæ.

Leges politicæ tantum præcipiunt de externis actionibus, non loquuntur de interioribus motibus, aut prauitate cordis.

Sed Leges diuinæ præcipiunt de integra obedientia, interiore & exteriori, seu de integra conformitate

mitate omnium virium hominis, mentis, & voluntatis, & cordis cum Deo. Accusant & damnant, non tantum externa delicta: Sed etiam tenebras mentis, & prauitatem cordis. Ideo nonum & decimum Præceptum addunt hanc declarationem superioribus.

Quæ est enarratio vocabuli Concupiscentiæ?

1. Concupiscentia non significat ipsas appetitiones à Deo in natura conditas, quia hæc fuissent etiam in natura integra, ut amor Dei, appetitio cibi, potus, *σώγυα*, ira, Zelus, sed significat auersionem à Deo, & deprauationem in omnibus viribus & appetitionibus huius corruptæ naturæ.

2. Concupiscentia non tantum significat malos affectus, ad quos accedit consensus, sicut vocabulum hoc enarrarunt Pharisei & Monachi qui dixerunt, non damnari *πρωτόθετος*. Quia Paulus accusat defectus, & deprauationem totius naturæ à Deo auersionem non tantum malos affectus.

Quid est igitur Concupiscentia?

Est *ἀραξία* omnium virium in hac deprauata natura, quæ est secuta lapsum primorum parentum, videlicet, tenebræ, & dubitationes de Deo in mente, Auersio à Deo, contumacia in voluntate & corde, incendia malorum affectuum. Quæ peccata omnia pugnant cum lege Dei, & propter ea persona est rea coram Deo, nisi fiat remissio propter Mediatorem.

Vnde

Vnde sumitur hæc Definitio :

Ex dicto Pauli : Sensus carnis inimicitia est aduersus Deum. Legi enim Dei non subieitur, nec subiei potest.

Quæ est enarratio vocabulorum, in dicto Pauli :

Carnem nominat Paulus, totam naturam hominis non renati, videlicet, non solum appetitiones sensuum, seu affectus : Sed etiam partem superiorem, intellectum & voluntatem. Vocabulum $\phi\gamma\epsilon\upsilon\mu\alpha$ comprehendit cognitionem & affectus. Spiritus autem significat spiritum sanctum, & motus, qui accenduntur in corde renati, à Spiritu sancto.

Nominat autem Paulus inimicitiam loquens in abstracto, ut maior sit emphasis, Quia hæc tristis natura humana $\alpha\tau\alpha\gamma\epsilon\iota\alpha$, vere est malum horribiliter Deo displicens, & cui Deus valde irascitur.

Contra :

In natura sunt multe bonæ noticiæ, Vt numerorum, Legis naturæ, & multi boni affectus, ut $\sigma\delta\gamma\omega\alpha$.

Ergo Paulus non rectò dicit, sensum carnis esse inimicitiam aduersus Deum.

Respondeo : Nego consequentiam, Quia est fallacia accidentis. Item fallacia in dicto secundum quid ad dictum simpliciter. Paulus enim accusat carnales cogitationes de Deo, & affectus erga Deum, quales sunt in non renatis, in quibus regnat magna confusio
& 7 dubitatio.

dubitationum & affectuum, qua etiam bonæ notitiæ
obscurantur & boni affectus depravantur, quæ ceterum
in impijs non reguntur ordine.

Aliud:

Disciplina est possibilis homini.

Disciplina est iustitia carnis.

Ergo caro potest subijci legi Dei.

Respondeo: Paulus in isto dicto non loquitur de
externa frenatione locomotivæ: Sed de interiore obedi-
entia, videlicet, de interioribus tenebris, & dubi-
tationibus, & vitiosis inclinationibus.

Argumentum Eccij.

Lex Dei tantum prohibet actiones.

Concupiscentia non est externa actio.

Ergo non est prohibita Lege Dei.

Maiorem confirmat. Quia in singulis præceptis
sunt usurpata verba actionum: Non habebis Deum
alienos. Non occides &c.

Respondeo: Nego Maiorem. Decalogus est in-
telligendus secundum enarrationem Prophetarum,
Christi, & Apostolorum, qui docent, Legem Dei non
tantum concionari de externis operibus: sed præcipere
interiorem, & perfectam obedientiam omnium vir-
tum erga Deum, sicut dicitur: Diligas Dominum De-
um tuum, ex tota mente tua, ex tota anima tua, & ex
omnibus viribus tuis. Item: Lex spiritualis est.

DE

DI V I N A. 81
DE PROMISSIONIBVS
ET COMMINATIONIBVS
additis Legi.

De comminationibus vel male-
dictionibus.

Legi sunt additæ comminationes, Quia Deus,
qui est mens iusta, vult destruere omnes naturas pollu-
tas, seu non conformes integritati descriptæ in Lege.

Omnes homines autem in hac prauitate nature
sunt rei peccati.

Ergo communem pœnam sustinent, mortem corp-
poris.

Executio pœnarum est duplex.

1. Politica, congruens ad Regulam: Atrocia
delicta puniuntur atrocibus pœnis in hac uita scilicet,
uel immediate à Deo, uel mediatè per Magistrat-
um.

Quæ sunt causæ pœnarum politicarum,
quas Deus per Magistratus
exequitur.

1. Vt intelligatur discrimen inter rectè facta, &
secus facta, ut sciamus, Deum esse mentem iustam, &
uere irascentem sceleribus.

2. Vt mali homines tollantur è medio, ne ama-
plius communem societatem uitæ turbare possint.

3. Vt

3. Ut atrocitate, & spectaculis poenarum alij
deterreantur à peccando.

4. Ut istae poenae corporales, sint communes factio-
nes de aeternis cruciatibus, in quibus homines impij
futuri sunt, qui in hac vita ad Deum non conuertuntur.

5. Praeter executionem poenarum corporalium
accedit & diuina maledictio, scilicet, ordinatio ad
poenas aeternas, quae opprimunt omnes homines, qui
non sanantur agnitione Filij Dei.

Sic argumentor.

Aeternum & immutabile iudicium, semper dam-
nat.

Lex Dei est aeternum & immutabile iudicium.
Ergo damnat omnes homines.

Respondeo ad Maiorem: Aeternum & immutabile
iudicium semper damnat, scilicet, nisi iusta seueritas
mitigetur & temperetur misericordia, quae superat
iudicium.

Minor: Lex Dei est aeternum & immutabile
iudicium, sed clementissime mitigatur & temperatur
adiecta dulci interpretatione & ἐπιεικεία ex Euange-
lio, quod declarat legis iudicium esse quidem immor-
tum scilicet, aduersus illos, qui non conuertuntur, &
non apprehendunt beneficium Christi Mediatoris, con-
uersis vero immensa misericordia propter Mediatorem
remitti culpam & poenam aeternam.

Tollunt

Tolluntur ne etiam semper poenae
corporales?

Sapè imponuntur conuersis ad Deum, poenae Temporalis, Quia Deus vult conspici suam iustitiam, & punire peccata. Ideo etiam sanctorum lapsus grauius puniuntur. Vult etiam in calamitate, excitare exercitia poenitentiae, fidei & inuocationis. Vt dicitur: *Ve rebar omnia opera mea, sciens, quod non parcis delinquenti.*

Sic argumentor:

Voluntas Dei immutabilis est.

Voluntas Dei est, vt peccata in omnibus puniantur.

Ergo omnes opprimuntur tristibus poenis.

Respondeo ad Maiorem: Voluntas Dei est immutabilis, scilicet, sicut ipse decernit. Minor: Omnes autem comminationes sunt intelligendae, cum exceptione Poenitentiae.

Probo: Iuramentum dicit: *Viuo ego, nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat.* Et ostendit hoc exemplum Niniuitarum.

Comminationes tamen diuinae certo eueniunt, & semper sunt ratae, ὡς οὐρανὸς ὀχθρῶν. Opprimunt enim maiorem partem hominum, quae non agit poenitentiam. Quo plures vero conuertuntur, eo magis mitigantur ipsis poenae.

Et si igitur, etiam renati in hac vita, sunt in magnis arumnis: tamen calamitates ipsis mitigantur, & tenent

tenent consolationes ex Euangelio. Sicut dicitur: Visi-
tatio in uirga iniquitates eorum, misericordiam uero
meam non amouebo ab eis.

Quæ est interpretatio, addita commi-
nationi i. Præcepti:

Visitabo iniquitates patrum, in tertiam, & quon-
tam generationem:

Contra:

Deut. 24. dicitur: Non occidentur patres pro
filijs, neq; filij pro Patribus. Item: Ezechielis
Filius non portabit iniquitatem Patris.

Ergo ista diſta pugnant.

Reſpondeo: Dictum in Deuteronomio eſt ſortis
ſe. Traditur enim Præceptum politico iudici de ex-
nis delictis. Comminationo primi Præcepti, loquitur
am de pœnis corporalibus, ſed quas ſolus Deus excogit-
tur, non Iudex Politicus, quia ipſe intelligit huius pro-
cati magnitudinem. Ezechielis uero dictum, eſt
angelicum, proponit ἐπιτίμια, quam Euangelium
addit Legi. Conuerſis auferatur pœna æterna, &
mitigantur corporales, eſi non proſus auferantur.

PROMISSIONES LEGALES.

Sic argumentor:

Promiſiones legis habent conditionem impleti
Legis, ſicut dicitur: Hoc fac, & uiues.

Nam

Nemo satisfacit Legi in hac corrupta natura hominum.

Ergo illae promissiones sunt inutiles.

Respondeo ad Maiorem: promissiones legis sunt ratae conuersis ad Deum, & credentibus, secundum *ἐπιτιμία*, quam Euangelium addit legi. Quia enim Deo illa inchoata obedientia renatorum placet, cui quamuis imperfecta, & inquinata, tamen tribuit hanc laudem, ut nomen eam impletionem Legis, Ideo etiam bona promissa in Lege rata sunt credentibus, sicut dicitur: Pietas habet promissiones praesentis, & futurae uitae.

Contra:

Promissio dicit: Opes & Diuitiae in domo iusti.

Lazarus est iustus, & tamen est pauper

Ergo illae promissiones sunt inutiles.

Respondeo. 1. Omnes promissiones temporales, habent exceptionem castigationis & crucis. Quia Deus uult puniri peccata in omnibus, etiam in sanctis. Et arcano consilio Ecclesiam in hac uita, uult esse subiectam cruci.

2. Duplex est promissio corporalis.

Aut est de gratuita conseruatione totius corporis Ecclesiae, aut est de premijs, quae addita sunt bonis operibus iustorum. Promissiones sunt ratae uniuerso corpori, id est, toti Ecclesiae. Quia Ecclesia in hac uita seruat, etsi interea quaedam membra patiuntur. Singuli

Singuli tamen etiam reguntur à Deo, donec absol-
rint curriculum, quod Deus eos vult perficere, & sic
vult. Impetrant mitigationem calamitatum, & expe-
riuntur præsentiam Dei.

Quid differunt promissiones, quas habuit
Politia Mosaica, à promissionibus Ec-
clesiæ noui Testamenti?

Politia Mosaica habuit promissionem in specie
videlicet, Ecclesiam mansuram in certa sede, in Pala-
stina, vsq; ad exhibitionem Mesia. Ecclesia vero post
destructionem Politiæ Israeliticæ, habet promissionem
in genere, videlicet super futuram esse aliquam Eccle-
siam in mundo, sparsam per diuersa loca, & imperpetuum
sicut dicitur: Hoc facite, donec veniam. Et: Erunt
cut in diebus Nohe, &c. Et simul illa ipsa promissio
generalis, habet exceptionem castigationis & cruci-

ENARRATIO SYMBO- LI APOSTOLICI.

Quid differunt ista vicina vocabula, Sym-
bolum, & Symbola?

Symbola nomen femininũ, cum sit à $\sigma\upsilon\mu\beta\omicron\lambda\omicron\iota\alpha$ usitate significat contributionem ad conuiuium, vel
computationem, sicut exempla docent apud Scriptores
græcos & Latinos. Nam usitata phrasis est Aristoteli
phani: $\pi\rho\acute{\omega}\tau\epsilon\rho\upsilon\ \sigma\upsilon\mu\beta\omicron\lambda\omicron\iota\alpha$, id est, poscere pecuniam
competentem